

244

Tisztelt Szerkesztőség!

Még egyszer a braunhaxlerekről

A braunhaxler elnevezés magyarázata nem csupán etimológiai kérdés. Úgy érezzük, végső soron teljesen mindegy, hogy a kései óbudai utódok miként magyarazzák a szó etimológiai eredetét. De az elnevezésnek mégis lényeges elkülönítő jelentéstartalma van, ami tulajdonképpen gazdaságtörténeti, s nem utolsósorban etnikai kérdésekből tevődik össze.

A Zichy család birtokára Württembergből idetelepült braunhaxlerok sajátos életformáját is a helyi adottságok alakították ki. Kezdetben kizárólag mezőgazdasági műveléssel foglalkoztak, de a Mária Terézia idején meginduló konjunktúra lehetőségeit felhasználva, manufaktúra formájában tulajdonképpen ők vetették meg Óbudán a későbbi textilipar alapjait.

II. József már Óbudán hozta létre az állami selyemipar első kísérleti telepét. Ebben az időben még csak félkész árut termeltek itt, de a Filatóriumban és a Mazzocato-féle selyemgombolyítóban munkaalkalmat találtak azok, akiknek nem jutott se föld, se szőlő. Velük kezdődik a magyar textilipar története.

A budai németek, de a Buda környéki svábok életformája is merőben más volt, mint az óbudaiké. A budai németek jobbára iparosok és kereskedők voltak, s ami lényeges: más-más időben és más-más tájról vándoroltak ide. De a Buda környéki falvak sváb telepeseit is élesen megkülönböztették életformájuk, szokásaik.

Kizárólag mezőgazdasági művelésből éltek, s ők is más-más vidékről kerültek ide.

A gazdasági-társadalmi eltérések mellett nyilván az etnikai különbségek is számotte-

vőek voltak, kivált kezdetben, amikor még ezek a települések közösségei zártabban őrizték különállásukat, valamint az eltérő életformában és szokásokban megnyilatkozó sajátosságokat.

A braunhaxler elnevezés is lényegében e megkülönböztetés jelölésére szolgált

K. K.

*

Még sihederkoromban, vagy 40 évvel ezelőtt hallottam egy fejtegetést egy akkor már meglehetősen idős úrtól, aki régi budai sváb családból származott. Az illető azt fejtegette, hogy nem lehet minden budai svábot egy kalap alá venni, mert nagy a különbség aszerint, hogy ki kicsoda; vajon „braunhaxler oder mit Stiefel”? A braunhaxler az, aki tutyiban, vagy sárban, hóban stb. klumpában jár. Ellenben, aki rangosan csizmát visel, az „mit Stiefel”. Természetesen a tutyis lábfejét (magyarul rüszit), melyet nem fed sem nadrág, sem klumpa, sem tutyi, a nap leburnítja. Ezért ha mezítláb van és pláne, ha a nadrágját feltűri, a lábfejen barna folt van, tehát braunhaxler. Ellenben, aki „mit Stiefel”, az ha mezítlábra vetkőzik is, annak a lábán nincs napbarnítás, nincs barna folt, annak fehér az egész lába, tehát nem braunhaxler; mindenki láthatja, hogy állandóan csizmában jár, tehát „mit Stiefel”.

Mondanom sem kell, hogy az egész magyarázatból az derült ki, hogy a „mit Stiefel” magánál alacsonyabbnak valónak tartja a „braunhaxlert”, és azért van az egész megkülönböztetés.

Nyilvánvaló, hogy a csizmások voltak a gazdagabbak, akik nem dolgoztak, csak dolgoztattak, míg a braunhaxle-

rek voltak a dolgozók. Az egyik volt a nagy szőlősgazda, a gazdag budai polgár, míg a másik csak kisbirtokos, kis parcellával rendelkező, aki szükségből bér munkát is vállalt a módosabbnál.

Az elbeszélőm érezte is, hogy őt ne nézzük közönséges budai svábnak, mert ő annál valamivel több, ő „mit Stiefel”. Hogy valójában mi volt, nem tudhatni, mert az elfeledtetés a régi Duna-körzön hangzott el és az illetőn egy remekbe szabott sárga félcipő volt. Tehát nem lehetett látni, hogy milyen a haxnija.

A cikk szerzője azt állítja, hogy az elnevezésnek soha nem volt sértő célzata. En nem állítom az ellenkezőjét, de azt határozottan, hogy a csizmás lenézte a braunhaxlert. Éppen úgy, ahogy régebben a telkes gazda is lenézte a szellért vagy a cselédembert.

Persze nyilvánvaló, hogy a braunhaxlerok is becsületes és tisztességes, szorgalmas polgárok voltak, és így bárki büszke lehetett ilyen származására. Ezek tisztességét a csizmás sem vitatta, csak éppen különbnek tartotta magát a gazdag ember meg szokott rá tartiságából. Mert elfelejtette, hogy az ő ősei is braunhaxler sorban jöttek be hazánkba. És itt gazdagodtak csak meg, itt húztak csak magyar csizmát. Ha Württembergben is már gazdagok lettek volna, akkor biztos nem települtek volna át.

Dr. Szily Imre
Pécs

*

65 évvel ezelőtt évekig Óbudán laktam és alkalmam volt az ottani polgárokkal beszélgetni. Érdeklődtem is, hogy miért hívják az ottani sváb lakókat braunhaxlernak. Egy Schlosser nevű 60—65 éves férfitől a következőket tudtam meg.

Amikor a XVII—XVIII. században, Mária Terézia idején őseinket ide telepítették, mindenki teljes gazdasági felszerelést kapott, lovat, tehenet, földet, szőlőt stb. A kezdet a sok megműveletlen föld miatt nehéz volt. Rendkívül szorgalmas emberek voltak, és egy pár év múlva már mutatkozott is ennek az eredménye; az állatállományt megsaporították. A ház udvarán, a trágyadomb közepén állt egy nagy vályú és ott voltak a tehének tavasztól őszig a szabad ég alatt. Etetés, itatás, fejés, minden a trágyadombon történt. Az aszszonyok nagyon tisztán dolgoztak, fejés előtt a tehen tőgyét lemosták és fejés után egy szűrőn át szűrték a tejet. Naponta a tehének alá tiszta alom szalmát adtak, mert a trágyát szaporítani kellett a föld és szőlő trágyázásához. Az egész család összefogott a gazdaságban, de úgyszólván mindenki mezítláb járt. Az állatok után sok trágyalé jött össze, ami hasznos volt. Ebben a barnás színű, bokáig érő lében járkáltak ezek a svábok mezítláb, a nap a lábukat többször leszárította és az erős napsütés még jobban barnította és ezért nevezték őket braunhaxlereknek.

Ezt a történetet az 1908—1910. években mesélték nekem.

E. K.
Budapest

*

1888-ban születtem a Kis-korona utcában, mely az egyetlen aszfaltozott utca volt akkoriban Óbudán. 1896-ban, a millennium évében, még lóvasút járt innen Pestre. 4 krajcár volt a viteldíj. Mikor ugyanezen évben az első villamos megjelent és Ludovicumig közlekedett, a tamások svábok elálmélkodtak, azt hitték, a volt lóvasút lovacskái húzzák a kocsikat a föld alatt.

A svábok az én időmben — 1888—1896 — már nem foglalkoztak szőlőműveléssel: a philoxéra kipusztította a Mátyás-hegyi szőlőket. Így kénytelenek voltak a Goldbergergyárban munkát vállalni.

A „braunhaxler” elnevezés onnan származik, hogy a svábok papucsban jártak és térdig érő barna harisnyát viseltek. Tehát sem lábszárvédő, sem sáros lábszár az elnevezés eredete!

Pásztor József
Budapest